

Europas højeste fugl, tranen, har fået bedre muligheder for at finde føde på Aaby Mose, fordi højmosen serverer et rigt udvalg af bær. Foto: Jan Skriver

HØJMOSER

En højmose er bygget op af spagnummosser (tørve-mosser), der holder på regnvandet. Disse mosser vokser hele tiden, og gør mosen højere. Højmoser får udelukkende deres vand fra nedbøren, aldrig fra grundvandet.

Upåvirkede højmoser har i Danmark en højde/tykkelse på 1-6 meter fra den faste sandbund, hvorfra de fleste højmoser er bygget op, og til overfladen.

De arealmæssigt største danske højmoser, Store og Lille Vildmose, er dannet på tidligere havbund. I takt med landhævningen blev de kystlaguner, der udviklede sig til søer og senere sumpe.

En højmose er den mest næringsfattige naturtype i Danmark og en af de mest truede naturtyper både nationalt og internationalt.

Under 5 pct. af Danmarks tidligere areal med højmoser er bevaret i oprindelig naturtilstand.

Lille Vildmose i Østjylland, Store Vildmose i Vendsyssel, Holmegårds Mose på Sydsjælland og Kongens Mose i Sønderjylland er de mest kendte danske højmoser.

Vand har vækket en slumrende kæmpe

Vandtætte membraner har fået nedbøren til at blive i Aaby Mose, den sidste levning af den engang så mægtige Store Vildmose i Vendsyssel. Nu kan spagnummosser igen bygge højmosen op til gavn for soldug, kæruld og tranebær.

JAN SKRIVER
indland@jp.dk

Vi er i landet, hvor kærulden møder kartofflen. I Store Vildmose i hjertet af Vendsyssel. Sådan lidt af vejen i et hjørne af den oprindelige vidtstrakte højmose ligger Aaby Mose, den sidste rest af et stort mytisk landskab, der var engang.

For få år siden var Aaby Mose på nippet til at tørre ud og ændre sig fra unik højmose til ordinær skov. En retningsaktion blev sat i værk, og nu er mosen på vej til at svuppe og gynges igen, som højmoser skal.

»Efter nogle tørre år revnede tørven og skabte sprækker, så mosen lå åben for nedbrydning og øget trævækst, der er ensbetydende med en landskabsændring i retning af skov. Men så fik højmosen en hjælpende hånd i kraft af

10 mio. kr. fra EU's Life-midler. Det satte gang i en naturgenopretning med en tre en halv kilometer lang vandtæt membran langs østsiden af Aaby Mose. Dæmningen og membranen holdt på vandet, så mosen blev vådere. Grøfter og dræn blev sløjft, og træer på mosefladen blev fældet. I dag er Aaby Mose på ny et åbent, træløst landskab, hvor spagnummosser bygger op og lægger en millimeter eller to på højmosens tørvelag hvert år,« siger Marianne Lindhardt, der er biolog i Vand og Natur i Jammerbugt Kommune.

Klimavenlige højmoser

Kommunen er plejemyndighed for den fredede Aaby Mose, som er ejet af Aage V. Jensen Naturfond, der har spædet 2,5 mio. kr. til EU's Life-midler.

Så sent som i sommeren 2018, da en historisk lang tørkeperiode og hedebløge fik Danmark til at svede og støve, var højmosen knasende tør og på nippet til at gå til grunde. Men fem minutter i 12 blev den reddet af Life-projektet med de vandtætte membraner. Nu er mosen på ny ved at blive de våde sokkers terræn, hvis man da har glemt sine gummistøvler på en vandretur.

Ikke alene har æstetikken og artsrigdommen fået et

”

Vi mangler at sløjfe enkelte grøfter og sætte vandtætte skotter i 300 meter af Aaby Moses vestlige udkant, så er alle utætheder så at sige stoppet i mosens svamp.

MARIANNE LINDHARDT,
BIOLOG, VAND OG NATUR,
JAMMERBUGT KOMMUNE

løft, fordi den slumrende højmose er blevet vækket med vand. Den våde højmose yder også sit lokale bidrag i den globale kamp for at bremse de aktuelle klimaændringer i retning af højere

temperaturer på Jorden. Mosen tager CO₂ fra atmosfæren, når den med sine mosser bygger nye lag af tørv og på den måde binder kulstof i plantematerialet.

»Allerede efter den første vinters nedbør med vandtætte membraner kunne vi se en forskel til det bedre i mosens fremtoning. Der vil dog gå nogle år, inden Aaby Mose for alvor genvinder sin gamle form som et klassisk højmoseteræn med et mønster af våde lavninger, højer, hvor der vokser store bestande af soldug, kæruld og andre vandkrævende planter i et surt miljø, mens hedelyng, klokkeling, tranebær og muldebær præger de mere tørre tuer,« siger Marianne Lindhardt.

Bjergfyr og birk er fjernet fra højmosens flade. Og i nabolaget mod vest er der ryddet nåletræer som nordamerikanske sitkagraner, der ikke hører naturligt hjemme i den danske natur.

»Vi mangler at sløjfe enkelte grøfter og sætte vandtætte skotter i 300 meter af Aaby Moses vestlige udkant, så er alle utætheder så at sige stoppet i mosens svamp,« siger Marianne Lindhardt.

Næststørste højmose

Aaby Mose er den næststørste oprindelige højmose i Danmark efter Lille Vild-

mose. De fleste højmoser i lavland er drænede og kultiverede, som det også er tilfældet med langt størstedelen af Store Vildmose, der siden 1920'erne er blevet til landbrugsland præget af kartoffelavl, kreaturgræsning og indvinding af spagnum.

Atlantisk højmose

Den atlantiske højmose, som findes i Danmark, Polen, Tyskland, Holland, Irland og Storbritannien, er karakteriseret ved sine åbne landskabsflader uden træer. De baltiske højmoser er rigere på træer.

Forskellen skal søges i klima og nedbør. Det atlantiske vejrlig byder på mere nedbør og større kølighed sammenlignet med det tørre og sommervarme kontinentale klima mod øst i Europa.

På vores breddegrader er kølige, regnfulde somre ensbetydende med nyt liv til spagnummosserne og dermed højmosernes vitalitet og voksevækst.

Jan Skriver er journalist og fotograf. Læs flere artikler om natur på

jp.dk/natur

I mange år har hedelyng og revling domineret de tørre partier i Aaby Mose, men i takt med at mosen bliver vådere, får soldug, kæruld og andre vandelskende planter bedre vilkår at vokse under. Øverst rundbladet soldug, i midten smalbladet kæruld og nederst tranebær på spagnum. Fotos: Jan Skriver